

บทที่ 3

การดำเนินคดีเล็กๆ น้อยๆ และกระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงในต่างประเทศ

1. การดำเนินคดีเล็กน้อยในประเทศสิงคโปร์ (The Small Claims Tribunal)¹

ระบบวิธีพิจารณาคดีมโนสาเร่ในประเทศสิงคโปร์จะดำเนินการโดย Small Claims Tribunal ซึ่งเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการชี้ขาดคดีเล็กน้อย โดยมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1.1 ลักษณะของการดำเนินคดีเล็กน้อยใน Small Claims Tribunal (SCT)

1.1.1 เป็นกระบวนการที่ประหยัดหรือไม่เสียค่าใช้จ่าย (No cost rule)

ใน Small Claims Tribunal หลักการไม่เสียค่าใช้จ่าย หรือ No cost rule นี้ จัดเป็นหลักการที่สำคัญประการหนึ่ง ที่ส่งเสริมให้ประชาชนนำคดีขึ้นสู่ Small Claims Tribunal มากขึ้น โดยมีหลักการอยู่เบื้องหลังว่า หากในคดีมโนสาเร่ คู่ความยังมีความวิตกกังวลถึงค่าใช้จ่ายที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินคดี ก็อาจเป็นสาเหตุให้คู่ความไม่ประสงค์จะนำคดีมาสู่ศาล เพราะไม่แน่ใจว่าสิ่งที่ตนจะได้รับจากการดำเนินคดีจะคุ้มค่างบกับค่าใช้จ่ายที่ตนต้องเสียไปในการดำเนินคดีมโนสาเร่หรือไม่ เพื่อขจัดความวิตกกังวลในข้อนี้ หลัก No cost rule จึงถูกนำมาใช้ในการดำเนินคดีใน Small Claims Tribunal โดยคู่ความจะได้รับการประกันว่า นอกจากค่าขึ้นศาลที่จะต้องจ่ายในขณะที่ยื่นฟ้องแล้ว คู่ความจะไม่มีค่าใช้จ่ายอื่นใดในการดำเนินการอีก² ซึ่งแตกต่างจากการเรียกเก็บค่าขึ้นศาลและค่าธรรมเนียมศาลปกติ ซึ่งนอกจากจะมีการเรียกเก็บค่าขึ้นศาล

---

¹ Making small claims, “Do it yourself”, โดย Billy Law Naifah Jessica Ng อ้างถึงในชาญณรงค์ ปราณจิตรัตน์ และคณะ, “การวิจัยเพื่อหาวิธีลดปริมาณคดีที่มาสู่ศาลและความรวดเร็วในการดำเนินคดี, ”(รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ เสนอต่อ คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติประจำปีงบประมาณ 2540, 2543), น.250-255.

² The Small Claims Tribunals Act section 31.

ตามจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทแล้ว ศาลจะเรียกเก็บค่าธรรมเนียมในการออกนั่งพิจารณาแต่ละครั้งด้วย หากการดำเนินคดียืดเยื้อ คู่ความจะต้องเสียค่าธรรมเนียมเป็นจำนวนมากแต่ในระบบ Small Claims Tribunal จะจูงใจโดยไม่เรียกเก็บค่าขึ้นศาลตามจำนวนทุนทรัพย์ แต่จะเก็บเพียง 10 เหรียญ ซึ่งเป็นจำนวนเงินที่น้อยมากเท่านั้น

1.1.2 คู่ความจะต้องดำเนินคดีด้วยตนเอง(Represent themselves)

การที่คู่ความจะต้องดำเนินคดีด้วยตนเอง(Represent themselves) ภายใต้ข้อยกเว้นไม่กี่ประการ³ ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการดำเนินคดีในศาลเป็นกระบวนการที่เรียบง่าย เพื่อขจัดความวิตกกังวลของผู้นำคดีมาสู่ศาล การไม่อนุญาตให้คู่ความมีทนายความดำเนินคดีแทนตนจะทำให้คู่ความทุกฝ่ายมั่นใจว่าตนสามารถจะดำเนินคดีเองได้ โดยไม่ต้องกังวลว่าตนอาจจะเสียเปรียบในเชิงคดีได้ หากไม่มีทนายความมาว่าความให้

ลักษณะพิเศษเช่นนี้เป็นลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของการดำเนินคดีในศาลที่ต้องการจะให้กระบวนการเช่นนี้เป็นกระบวนการที่ประหยัด เพื่อส่งเสริมให้คู่ความนำคดีที่ทุนทรัพย์เพียงเล็กน้อยมาว่ากล่าวกันเองในศาลได้ แทนที่จะยอมสละสิทธิที่ตนมีอยู่ตามกฎหมาย

1.1.3 วิธีพิจารณาคดีที่ไม่เป็นทางการ(Informality)⁴

ข้อห้ามการมีทนายความใน Small Claims Tribunal เป็นเหตุผลประการหนึ่งที่ทำให้วิธีพิจารณาคดีใน Small Claims Tribunal แตกต่างไปจากศาลปกติทั่วไปเพื่อให้คู่ความสามารถดำเนินการได้ด้วยตนเองได้ Small Claims Tribunal เน้นให้กระบวนการพิจารณาคดีในศาลเป็นกระบวนการพิจารณาที่ไม่เป็นทางการ เริ่มต้นตั้งแต่ตัวอาคารของศาลจะมีลักษณะคล้ายกับโรงพยาบาลใจทักสามารถฟ้องคดีได้เพียงแต่กรอกข้อความลงในแบบพิมพ์แล้วนำไปยื่นต่อเจ้าหน้าที่ เพราะคดีส่วนใหญ่จะเป็นคดีเล็กน้อยไม่มีข้อยุ่งยากมากนัก เช่น คดีที่ผู้บริโภคฟ้องผู้ประกอบการธุรกิจให้รับผิดชอบตามสัญญาซื้อขายสินค้าหรือให้บริการ เป็นต้น และหากสามารถนัดคู่ความให้มาศาลในวันที่การยื่นฟ้องได้ก็จะพิจารณาคดีภายในวันนั้น ถ้านัดไม่ได้ก็จะกำหนดนัดพิจารณาในวันต่อไป

การดำเนินคดีจะเริ่มต้นโดยการไต่ถาม⁵ ซึ่งจะมีนิติกร(Registrar) ทำหน้าที่เป็นผู้ไต่ถาม โดยไม่มีทนายความเข้ามาเกี่ยวข้อง หากคู่ความตกลงกันได้ นิติกรจะทำสัญญา

³ The Small Claims Tribunals Act section 23 (2) (3).

⁴ The Small Claims Tribunals Act section 22.

⁵ The Small Claims Tribunals Act section 12(1).

ประนีประนอมยอมความให้ ถ้าหากไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จจะส่งเรื่องไปให้ผู้ชี้ขาดซึ่งเรียกว่า Referee เป็นผู้ไต่สวนและชี้ขาดคดี โดยจะไม่เรียกว่า Court หรือ Judge ซึ่ง Referee นี้ จะแต่งตั้งโดยประธานาธิบดีโดยคำแนะนำจากประธานศาลฎีกา และต้องมีคุณสมบัติตาม the Legal Profession Act (Cap.161) กำหนดไว้⁶

การพิจารณาและการรับฟังพยานหลักฐานจะกระทำในห้องธรรมดาไม่เหมือนศาล ในส่วนของกระบวนการหาข้อเท็จจริงจะใช้วิธีพิจารณาระบบไต่สวน เนื่องจากถ้าใช้ระบบกล่าวหาในการสืบพยานจะทำให้การดำเนินคดีเป็นไปด้วยความล่าช้า จึงได้ปรับปรุงระบบการพิจารณาคดีเล็กน้อยให้เป็นระบบไต่สวน และไม่ค่อยจะมีแบบพิธีมากนัก⁷ ทั้งนี้เพื่อให้คู่ความสามารถดำเนินคดีด้วยตนเองได้ โดยไม่จำเป็นต้องจ้างทนายความมาดำเนินคดี

1.1.4 กระบวนการพิจารณาคดีกระทำกันเป็นการลับ (Proceedings to be in private)⁸

วิธีพิจารณาคดีโดยลับ จะเป็นส่วนสนับสนุนให้ผู้ดำเนินคดีมาศาลสามารถดำเนินคดีด้วยตนเองได้โดยไม่มีความรู้สึกเขินอายหรือความรู้สึกเกรงกลัวในบรรยากาศที่เคร่งขรึมเหมือนกับกรณีการดำเนินคดีในศาลโดยทั่วไป

1.2 คดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของ Small Claims Tribunal (SCT)

สำหรับประเทศสิงคโปร์ คดีที่อยู่ในอำนาจของ Small Claims Tribunal นี้เทียบเคียงได้กับคดีมิโนสาเร่ โดยกำหนดทุนทรัพย์ไว้ไม่เกิน 2,000 เหรียญ คู่ความจะตกลงกันให้เสนอคดีต่อ Small Claims Tribunal ก็ได้ แต่ทุนทรัพย์ที่พิพาทต้องไม่เกิน 10,000 เหรียญสิงคโปร์

นอกจากจำนวนทุนทรัพย์ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่สำคัญของการนำคดีมิโนสาเร่มาสู่ Small Claims Tribunal แล้ว ยังมีเงื่อนไขอื่น ๆ ที่สำคัญ ดังต่อไปนี้⁹

⁶ The Small Claims Tribunals Act section 4(1),(2).

⁷ The Small Claims Tribunals Act section 12(4).

⁸ The Small Claims Tribunals Act section 24.

⁹ The Small Claims Tribunals Act section 5(1)-(5).

1. ต้องเป็นข้อพิพาทอันเกิดจากสัญญาซื้อขายสินค้าหรือให้บริการ ซึ่งอาจจะเป็นสัญญาที่ทำเป็นหนังสือหรือไม่ก็ได้ เช่น คดีที่ผู้บริโภคฟ้องผู้ประกอบการเกี่ยวกับการที่สินค้าชำรุดบกพร่องหรือคดีที่นักท่องเที่ยวเป็นผู้เสียหายฟ้องร้องบริษัทนำเที่ยว ถ้าไม่ใช่สัญญาซื้อขายสินค้าหรือให้บริการก็ไม่สามารถนำคดีมาฟ้องต่อ Small Claims Tribunal ได้ เช่น คดีที่บริษัทประกันภัยฟ้องเรียกเบี้ยประกันจากลูกค้าของตน เนื่องจากสัญญาประกันภัยไม่ใช่สัญญาซื้อขายสินค้าหรือให้บริการ หรือการที่ลูกจ้างฟ้องเรียกค่าจ้างจากนายจ้าง หรือการฟ้องเรียกค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนจากการทำละเมิด เป็นต้น

2. ต้องฟ้องร้องภายใน 1 ปี นับแต่วันผิดสัญญา เช่น ในการฟ้องร้องเกี่ยวกับสินค้าชำรุดบกพร่องจะต้องฟ้องภายใน 1 ปี นับแต่รู้ถึงการชำรุดบกพร่องนั้น

1.3 กระบวนการและขั้นตอนในการพิจารณาคดีของ Small Claims Tribunal (SCT)

1. การเสนอคำฟ้อง

การดำเนินคดีจะเริ่มต้นด้วยการที่โจทก์ไปเสนอคำฟ้องโดยกรอกแบบฟอร์ม (the prescribed form) ที่กำหนดไว้ ในการนี้ นิติกรอาจอนุญาตให้มีการฟ้องด้วยวาจาก็ได้ โดยเมื่อมีการฟ้องด้วยวาจาให้นิติกรจดลงไว้แล้ว ให้อ่านและอธิบายให้ผู้ฟ้องร้องฟัง ถ้าหากมีการรับรองว่าถูกต้องให้ลงลายมือชื่อไว้เสร็จแล้ว ให้ส่งสำเนาให้โจทก์เก็บรักษาไว้ชุดหนึ่ง¹⁰ ในส่วนฟอร์มของคำฟ้อง (FORM 1) มีส่วนสำคัญ ดังนี้ คือ¹¹

- (1) ชื่อและที่อยู่โจทก์
- (2) ชื่อและที่อยู่จำเลย
- (3) จำนวนเงินที่ฟ้องร้องทั้งหมด
- (4) สภาพแห่งข้อหา และมูลเหตุแห่งข้อหาเช่นว่านั้น
- (5) ลายมือชื่อของโจทก์

ในการยื่นคำฟ้อง โจทก์ต้องแนบเอกสารที่จะนำมาพิสูจน์ข้อกล่าวอ้างของตน เช่น ใบส่งของ ใบเสร็จรับเงิน สัญญา เช็ค ไปพร้อมกับคำฟ้องด้วย

¹⁰ The Small Claims Tribunals Act section 15.

¹¹ The Small Claims Tribunals Act section 16.

ในส่วนของการเสนอคำฟ้องด้วยวาจา มีข้อที่น่าสังเกตเป็นอย่างยิ่ง คือ แบบฟอร์ม (prescribed form) ของการฟ้องคดีเล็กน้อยของประเทศสิงคโปร์นั้น มีรูปแบบที่เรียบง่ายและมีการกำหนดให้มีการกรอรายละเอียดต่างๆ เท่าที่จำเป็นแยกตามสภาพแห่งสิทธิเรียกร้อง (nature of claim) อาทิ การผิดสัญญาซื้อขายสินค้า การผิดสัญญาจ้างทำของ หรือความเสียหายจากสินค้า หรือการผิดสัญญาเช่า¹² ทั้งนี้ในแต่ละข้อเรียกร้องก็จะมีรายละเอียดแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ย่อมเป็นการอำนวยความสะดวกรวดเร็วแก่ประชาชนและส่งเสริมให้การฟ้องคดีด้วยวาจาเป็นที่นิยมเป็นอย่างมาก ซึ่งแตกต่างกับของไทย ซึ่งปัจจุบันใช้แบบพิมพ์ (ม.๑) ซึ่งมีรายละเอียดให้ต้องกรอกมีลักษณะกว้างๆ และดูเป็นทางการอย่างมาก หากแก่การที่ประชาชนธรรมดาจะเข้าใจทำให้การฟ้องคดีด้วยวาจาไม่เป็นที่นิยม ซึ่งในส่วนนี้ ผู้เขียนจะได้ศึกษาและวิเคราะห์ในบทที่ 4 และ 5 ต่อไป

ถัดจากการยื่นคำฟ้องจะเป็นกระบวนการในการพิจารณาคดี

2. การไกล่เกลี่ย (Consultation Stage)

ในขั้นตอน Consultation Stage คือ การไกล่เกลี่ย (Mediation) ซึ่งเป็นหน้าที่ของนิติกร (Registrar) ที่จะพยายามให้คู่ความตกลงกัน โดยกำหนดไว้ในขั้นตอนแรกของกระบวนการตามมาตรา 17 ของ the Small Claims Tribunals Act โดยได้บัญญัติกำหนดอำนาจหน้าที่ของนิติกร (Registrar) เอาไว้อย่างชัดเจน ให้ต้องเชิญคู่ความทุกฝ่ายมาเจรจาตกลงกัน ถ้าคู่ความตกลงกันได้ระหว่างการไกล่เกลี่ย¹³ นิติกรเองหรือคู่ความร้องขอมีอำนาจที่จะทำคำสั่งภายใต้บังคับมาตรา 35 ได้

3. การพิจารณา (Hearing Stage)

ในขั้นตอนการไกล่เกลี่ยนั้น ถ้าคู่ความตกลงกันไม่ได้หรือไม่สามารถตกลงกันได้ภายในระยะเวลาอันสมควร นิติกร (Registrar) จะส่งเรื่องไปยังผู้ชี้ขาด (Referee) เพื่อให้ได้สวนและชี้ขาดคดี¹⁴ การพิจารณาคดีนั้น กระบวนพิจารณาจะดำเนินไปแบบไม่เป็นทางการ (Hearing to be informal) ศาลเองหรือโดยการร้องขอของคู่ความมีอำนาจหมายเรียกพยานบุคคล เอกสาร บันทึก

¹² ดู ภาคผนวก ข.

¹³ The Small Claims Tribunals Act section 17.

¹⁴ The Small Claims Tribunals Act section 19.

สิ่งของ ซึ่งเกี่ยวกับประเด็นมาเป็นพยานในคดีได้ รวมทั้งมีอำนาจในการซักถามในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับประเด็นได้¹⁵

ในส่วนของพยานหลักฐาน ศาลหรือ Referee จะรับฟังพยานหลักฐานต่าง ๆ ของทั้งสองฝ่าย โดยไม่ผูกมัดอยู่กับกฎเกณฑ์ทางพยานหลักฐานแต่อาจจะต้องมีการแจ้งให้ทราบถึงสาระของพยานหลักฐานต่าง ๆ ให้คู่ความทราบด้วย¹⁶

ในส่วนการควบคุมวิธีพิจารณานั้น ศาลจะต้องคำนึงถึงหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติด้วย(regard to the principles of natural justice)¹⁷

และในขั้นนี้คู่ความก็สามารถตกลงประนีประนอมยอมความกันได้ โดยผู้ชี้ขาดจะทำหน้าที่เหมือนเป็นผู้ไกล่เกลี่ย (Mediator) แต่ถ้ามีการตัดสินชี้ขาดคำชี้ขาดจะมีผลเช่นเดียวกับคำพิพากษาของศาล คำชี้ขาดของผู้ชี้ขาดจะผูกพันคู่ความทุกฝ่าย ถ้าคู่ความฝ่ายใดไม่พอใจคำชี้ขาดนั้น ก็สามารถอุทธรณ์ต่อศาลสูงโดยการจ่ายความยื่นอุทธรณ์ภายใน 30 วันนับจากวันที่มีคำชี้ขาด แต่คู่ความฝ่ายนั้นสามารถอุทธรณ์ได้แต่เฉพาะปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น เมื่อศาลสูงมีคำพิพากษาอย่างใดแล้วถือว่าเป็นที่สุด จะอุทธรณ์ต่อไปอีกไม่ได้

2. กระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงในต่างประเทศ

2.1 การค้นหาข้อเท็จจริงในระบบกฎหมายคอมมอนลอร์

ในส่วนนี้จะได้ศึกษาถึงกระบวนการในการค้นหาข้อเท็จจริงโดยรวมของประเทศอังกฤษซึ่งถือเป็นตัวแทนระบบกฎหมายคอมมอนลอร์ โดยแบ่งออกเป็น

2.1.1 กระบวนการก่อนการพิจารณาในคดีเล็กน้อยในศาล County Court¹⁸

¹⁵ The Small Claims Tribunals Act section 22.

¹⁶ The Small Claims Tribunals Act section 28.

¹⁷ The Small Claims Tribunals Act section 30.

¹⁸ หลังจากมีการปฏิรูปร่างศาลในด้านวิธีพิจารณาคดี Civil Procedure Rule 1998 กำหนดให้ศาลสูง High Court และศาลเคาน์ตี County Court ใช้วิธีพิจารณาแบบเดียวกันเพื่อความสะดวกในการดำเนินคดี ดังนั้น ปัจจุบันจำเป็นต้องพิจารณากะบวนการค้นหาข้อเท็จจริงตามข้อ 1.2 เป็นเกณฑ์

ศาลท้องถิ่น¹⁹ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาในคดีที่มีทุนทรัพย์ไม่เกิน 2,000 ปอนด์ โดยในศาลท้องถิ่นนี้จะมี registrar ทำหน้าที่ทั้งทางเจ้าหน้าที่ศาลและหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาในศาล โดยกระบวนการวิธีพิจารณาพิเศษเกี่ยวกับ Small claims cases ในศาลท้องถิ่นนี้ registrar จะเป็นผู้ดำเนินการทั้งกระบวนการก่อนการพิจารณาและการอนุญาตไต่สวนการ

2.1.1.1 ประเภทของการเรียกร้องและวิธีการเข้าใช้ pre-trial review²⁰

บุคคลผู้ประสงค์จะฟ้องร้องในศาลท้องถิ่น(county court) ประการแรกจะต้องกรอกข้อความลงในแบบพิมพ์ซึ่งเรียกว่า คำร้องขอให้ออกหมายเรียก(request for summons) ซึ่งแบบคำร้องนี้มีอยู่ 2 ประเภท คือ default summons และ ordinary summons การที่จะเลือกใช้แบบคำร้องชนิดใด ขึ้นอยู่กับประเภท ชนิดของข้อเรียกร้องว่าเป็นเรื่องใด default summons นั้นใช้กับเรื่องนี้หรือการเรียกร้องเป็นจำนวนเงิน เช่น การเรียกเงินค่าขายสินค้า เป็นต้น ส่วนการเรียกร้องอย่างอื่นนอกจากนี้ ให้ใช้แบบ ordinary summons

ในการดำเนินการฟ้องแบบ default summons นั้น จะไม่กำหนดวันให้คู่ความต้องมาศาล แต่หากจำเลยไม่ยอมจ่ายเงินตามที่โจทก์เรียกร้อง หรือมีข้อต่อสู้ภายใน 14 วัน นับแต่วันที่ได้รับหมายเรียก โจทก์อาจร้องขอโดยทางไปรษณีย์ต่อศาลให้ทำการชี้ขาดตัดสินได้ ซึ่งในกรณีเช่นนี้จะไม่มีการดำเนินกระบวนการก่อนการพิจารณา

ถ้าจำเลยได้ยื่นข้อต่อสู้ต่อศาล จะไม่มีการชี้ขาดตัดสินแบบ default action ในกรณีเช่นนี้จะกำหนดให้มีกระบวนการก่อนการพิจารณาหรือกำหนดวันสำหรับการพิจารณาคดีอย่างไร

¹⁹ ระบบศาลยุติธรรมของอังกฤษ แบ่งได้

1. ศาลชั้นต้น ได้แก่ Magistrate Court, Juvenile Court, County Court
2. ศาลสูงชั้นกลาง ได้แก่ Crown Court, High Court of Justice, Restrictive Practices Court, Court of Appeal
3. ศาลสูงสุด

รายละเอียดโปรดดู ชาญณรงค์ ปราณิจิตต์ และคณะ, “การวิจัยเพื่อหาวิธีลดปริมาณคดีที่มาสู่ศาลและความรวดเร็วในการดำเนินคดี, ” (รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ เสนอต่อคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติประจำปีงบประมาณ 2540, 2543), น.45-48.

²⁰ George Applebey, Small Claims in England and Wales, in Mauro Capelletti and Bryant Garth, Access to justice Vol.1 A world survey, (Milan Italy : Sijthoff,1978-1979),pp.695-697.

อย่างหนึ่ง ส่วนการฟ้องแบบ ordinary summons โดยหลักจะต้องดำเนินกระบวนการก่อนการพิจารณาเสมอ เว้นแต่ registrar จะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น

2.1.1.2 กระบวนวิธีพิจารณาของ pre-trial review²¹

หลักเกณฑ์ที่กำหนดถึงกระบวนวิธีพิจารณาของ pre-trial review นั้น ระบุอยู่ใน rule 1, order 21 ซึ่งในภาพรวมมุ่งเน้นให้เป็นกระบวนการที่เรียบง่าย ไม่เป็นทางการ ปราศจากรูปแบบของกระบวนวิธีพิจารณาใด ๆ โดยส่วนใหญ่แล้วจะดำเนินการในห้องประชุม หรือในห้องของ registrar ในวันที่ได้กำหนดให้ดำเนินกระบวนการ pre-trial review นั้น ถ้าโจทก์ไม่มา การเรียกร้องก็จะถูกจำหน่ายออกไป แต่ถ้าจำเลยไม่มาศาล โจทก์อาจขอให้มีการตัดสินได้ หลังจากพิสูจน์ข้อเรียกร้องของตน แต่ถ้าคู่ความทั้งสองฝ่ายมาศาล registrar จะพยายามให้คู่ความได้ยอมรับและทำความเข้าใจกัน ซึ่งอาจสอบถามถึงข้อเท็จจริงต่างๆ ที่ทำให้เกิดข้อขัดแย้งขึ้น คู่ความทุกฝ่ายใน pre-trial review สามารถจะกระทำการใดๆ ก็ได้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อกระบวนการ เว้นแต่ศาลจะเห็นว่ามีความสำคัญที่ไม่ให้กระทำการนั้น ส่วนพยานหลักฐานนั้น อาจทำเป็นลายลักษณ์อักษร เว้นแต่ศาลจะสั่งเป็นอย่างอื่น หากข้อพิพาทยุติลงโดยไม่ต้องมีการพิจารณาคดี registrar อาจช่วยเหลือคู่ความในการทำข้อตกลงหรือสัญญาประนีประนอมยอมความ แต่หากไม่สำเร็จ registrar จะสอบถามคู่ความว่าประสงค์จะระงับข้อพิพาทนั้นโดยการอนุญาตตุลาการ หรือการพิจารณาชี้ขาดตัดสินคดีโดยศาล

2.1.1.3 ความมุ่งหมายของกระบวนการ pre-trial review

นอกเหนือจากความต้องการจะให้ pre-trial review เป็นกระบวนการพิเศษเพื่อใช้แก้ไขเยียวยาและระงับข้อพิพาทสำหรับคดีเล็กน้อยทางแพ่งในศาลท้องถิ่น (county court) แล้ว เมื่อมีความจำเป็นที่คดีข้อพิพาทนั้นจะต้องเข้าสู่กระบวนการพิจารณาพิพากษาหรือการอนุญาตตุลาการและคู่ความจะต้องเป็นผู้ดำเนินคดีในศาลด้วยตนเอง วัตถุประสงค์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของกระบวนการ pre-trial review ก็คือ เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่า ข้อพิพาทนั้นมีความพร้อมสำหรับการพิจารณาพิพากษา หรือการอนุญาตตุลาการ

นอกจากนั้นยังพบอีกว่า กระบวนการ pre-trial review มีความมุ่งหมายอย่างอื่นอีก ในกรอบของการให้ความสำคัญเรื่องความเท่าเทียมกันระหว่างคู่ความและความมุ่งหมายดังกล่าวก็คือ เพื่อเป็นการช่วยเหลือคู่ความที่เป็นประชาชนหรือบุคคลธรรมดาในการเตรียมคดี จุดมุ่งหมาย

²¹ Ibid, p 453.

ในประการนี้มีเหตุผลรองรับว่า การต่อสู้กับคู่ความฝ่ายตรงข้ามภายใต้กระบวนการวิธีพิจารณาเป็น เรื่องที่ยาก สำหรับคู่ความที่ดำเนินคดีด้วยตนเอง โดยการให้ registrar หรือเจ้าหน้าที่ศาล คอยให้ ความช่วยเหลือแก่คู่ความก่อนที่จะมีการพิจารณาคดีเท่าที่จะทำได้

2.1.2 กระบวนการก่อนการพิจารณา (pre-trial stage)

กระบวนการก่อนการพิจารณาคดีของประเทศอังกฤษ เป็นกระบวนการพิจารณาที่อยู่ ระหว่างขั้นการยื่นคำคู่ความ (Pleadings) และการพิจารณาคดี (Trial) เรียกว่า “Interlocutory”²² เป็นกระบวนการพิจารณาที่ต้องยื่นคำร้องต่าง ๆ ต่อมาสเตอร์ (Master) เพื่อให้พิจารณาคำร้อง เหล่านั้น คำวินิจฉัยของมาสเตอร์คู่ความอาจอุทธรณ์ไปยังผู้พิพากษาเพื่อพิจารณาอีกครั้งหนึ่งได้ เดิมกระบวนการก่อนการพิจารณาคดีมีวัตถุประสงค์ให้คู่ความในคดี ได้ทราบข้อเท็จจริงในเรื่องที่ ตนเป็นคู่ความ แต่ต่อมาได้มีการปรับปรุงกระบวนการก่อนการพิจารณาในปี ค.ศ.1996²³ สาเหตุ เพราะประเทศอังกฤษได้ประสบกับปัญหาคดีชั้นศาลและกระบวนการพิจารณาคดีล่าช้า ทั้ง ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีสูงกว่าทุนทรัพย์ที่ฟ้องร้องกัน ประเทศอังกฤษได้แต่งตั้ง Lord woolf และคณะทำงานขึ้น เพื่อศึกษาวิจัยปัญหาที่เกิดขึ้น คณะทำงานได้ทำรายงานเสนอแนวทางในการ พัฒนาระบบงานศาล โดยใช้ชื่อว่า Access to Justice²⁴ เสนอต่อ Lord Chancellor ในเดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2539 (ค.ศ. 1996) เพื่อพิจารณาดำเนินการปฏิรูประบบการพิจารณาคดีของ อังกฤษ โดยได้นำกระบวนการเดิมและกระบวนการใหม่มาผสมกัน²⁵ ซึ่งมีกระบวนการสำคัญ ๆ ซึ่ง จะได้กล่าวต่อไป ดังนี้

²² R.J. Walker, The English Legal System, 4th ed. (London: Butterworths, 1976), p.175.

²³ Judith Evans, English and European Legal systems, 2nd ed. (London: Old Bailey Press, 2001), pp.179-180.

²⁴ ธรรมนุญ, พิชยาภรณ์, “การปฏิรูประบบงานศาล: ประสบการณ์ของประเทศอังกฤษ ,” บทบัญญัติ, น.16, เล่มที่ 58, ตอน 2, น.8. (2545).

²⁵ Stuart Sime, A practical Approach to Civil Procedure, 6th ed. (Oxford: Oxford University Press, 2003), pp.7-8.

2.1.2.1 กระบวนการก่อนการค้นหาข้อเท็จจริง

กระบวนการนี้จะกระทำก่อนที่จะทำการค้นหาข้อเท็จจริง ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการค้นหาข้อเท็จจริงในคดี กระบวนการที่ควรกล่าวถึงมีดังนี้

(ก) การสอบถามคู่ความในเรื่องกระบวนการพิจารณา (Allocation questionnaire)

เมื่อมีการฟ้องคดีคู่ความจะได้รับแบบสอบถามจากศาล ในแบบสอบถามดังกล่าวกำหนดให้คู่ความให้ข้อมูลเกี่ยวกับคดี เช่น คู่ความประสงค์จะให้ศาลจัดประเภทคดีที่ฟ้องเป็นประเภท small claims, หรือ fast track หรือแบบ multi-track²⁶ คู่ความประสงค์จะใช้วิธียุติข้อพิพาทโดยวิธีอื่นหรือ Alternative dispute Resolution (ADR) หรือไม่ ระยะเวลาที่จะใช้ในการสืบพยาน ในการดำเนินคดีเป็นจำนวนเท่าไร เป็นต้น ศาลจะพิจารณาข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามดังกล่าวเพื่อกำหนดประเภทของคดีและกำหนดแนวทางในการดำเนินคดีต่อไป

(ข) การเสนอชำระเงินในศาล (Payment into court)²⁷

การเสนอชำระเงินในศาล ตามกฎหมายของประเทศอังกฤษนั้น จำเลยอาจเลือกที่จะจ่ายเงินจำนวนหนึ่งในศาล ซึ่งจำเลยคิดว่าจำนวนเงินที่จ่ายนั้นคุ้มค่าตามที่โจทก์เรียกร้อง การดำเนินการนี้อาจกระทำในระยะเวลาใดก็ได้ นับตั้งแต่มีการยื่นคำฟ้องต่อศาลและยังไม่มีกรถอนฟ้องออกไป คำร้องนี้จะต้องมีไปถึงโจทก์และจำเลยคนอื่น ๆ เท่าที่จะสามารถทำได้ โจทก์จะต้องตัดสินใจภายใน 21 วันนับแต่วันที่โจทก์ได้รับคำร้องว่าจะยอมรับหรือปฏิเสธคำร้องที่เสนอเพื่อระงับข้อพิพาท หากโจทก์ยอมรับตามที่จำเลยเสนอการดำเนินกระบวนการพิจารณาจะถูกหยุดไว้ก่อนและจำเลยมีหน้าที่ต้องจ่ายเงินตามที่เสนอให้แก่โจทก์เพิ่มขึ้นไปจนถึงวันที่จำเลยได้ชำระหนี้ให้แก่โจทก์

แต่หากโจทก์ปฏิเสธข้อเสนอลงของจำเลย และในชั้นพิจารณาจำเลยถูกสั่งให้ชำระเงินเท่าเทียมหรือจำนวนที่น้อยกว่าที่เสนอจ่ายให้ในศาล โจทก์ต้องจ่ายเงินให้กับจำเลยตั้งแต่วันที่จำเลยยื่นคำเสนอขอชำระเงินในศาลให้แก่โจทก์ จนถึงวันที่ศาลมีคำสั่งให้จำเลยชำระเงินจำนวนดังกล่าวให้แก่โจทก์

2.1.2.2 กระบวนการค้นหาข้อเท็จจริง (Discovery)

²⁶ *Ibid*, p 286.

²⁷ Charles Platto, Pre-Trial and Pre-Hearing Procedures Worldwide, (Graham & Trotman and International Bar Association, 1990), p 91.

กระบวนการนี้ เป็นกระบวนการที่กำหนดวิธีการที่คู่ความจะใช้เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงในคดีความ โดยกำหนดวิธีการที่สามารถกระทำได้หลายรูปแบบ เพื่อให้เหมาะสมกับประเภทของข้อเท็จจริงที่จะทำการค้นหา โดยคำนึงถึงทุนทรัพย์ที่จะต้องใช้จ่ายไปในการดำเนินการต่าง ๆ ในชั้นก่อนการพิจารณาคดีด้วย

(ก) การเปิดเผยและตรวจสอบเอกสารต่าง ๆ (Discovery and Inspection of Document)

โดยหลักการในการดำเนินคดีแพ่ง พยานเอกสารต่าง ๆ มีส่วนสำคัญต่อผลของการต่อสู้คดีกัน²⁸ ในคดีแพ่งทุกคดี พยานเอกสารของคู่ความฝ่ายหนึ่งจะเป็นประโยชน์ในชั้นพิจารณาคดี เมื่อได้อ้างส่งต่อศาลโดยใช้อ้างหรือสืบประกอบกับพยานหลักฐานอื่น การเปิดเผยเอกสาร เป็นการเปิดโอกาสให้คู่ความอีกฝ่าย สามารถตรวจสอบหรือคัดถ่ายสำเนาพยานเอกสารเพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดีต่อไป กฎหมายอังกฤษได้กำหนดการเปิดเผยและตรวจสอบเอกสารต่าง ๆ ไว้เป็น 2 กรณีดังต่อไปนี้

1. การเปิดเผยเอกสารโดยไม่มีคำสั่ง (Automatic Discovery)²⁹

การเปิดเผยเอกสารโดยไม่มีคำสั่งนี้ ถือว่าเป็นหน้าที่ของคู่ความ กฎหมายกำหนดให้คู่ความแลกเปลี่ยนรายการเอกสารระหว่างกัน ภายในกำหนด 14 วัน หลังจากสิ้นสุดระยะเวลายื่นคำคู่ความ โดยคู่ความแต่ละฝ่ายจะต้องยื่นส่งรายการเอกสารที่มีอยู่ในความครอบครองหรือดูแล หรือมีอำนาจที่จะนำมาได้ แต่ต้องเป็นเอกสารที่มีความเกี่ยวข้องกับเนื้อหาในคำคู่ความโดยแยกเป็นกรณี ๆ ดังนี้

1) เอกสารที่เป็นพยานหลักฐานโดยตรงในประเด็นหรือเป็นเอกสารที่จะใช้ในชั้นพิจารณาคดี

2) เอกสารทุกอย่างที่มีข้อมูลที่น่าจะใช้เป็นประโยชน์สำหรับคดีได้

3) เอกสารที่จะนำไปสู่ความจริงบางอย่างนอกจากที่ระบุไว้ในสองกรณีข้างต้น

ในการเปิดเผยเอกสาร จะต้องมีการจัดทำรายการเอกสาร (List of document)³⁰ โดยรายการเอกสารดังกล่าวจะต้องทำตามแบบที่กำหนดแยกเป็น

²⁸ Stuart Sime, *supra note* 26, p.337.

²⁹ Charles Platto, *supra note* 28, p.92.

³⁰ *Ibid*, p.92.

1) รายการเอกสารต่าง ๆ ซึ่งอยู่ในความครอบครอง ดูแลหรือมีอำนาจที่จะนำมาได้ โดยแยกเป็นสองกรณีด้วยกัน กรณีที่ 1 เป็นเอกสารซึ่งคู่ความยินยอมที่จะเปิดเผย กรณีที่ 2 คู่ความคัดค้านไม่ยอมเปิดเผยเอกสาร

2) รายการเอกสารต่าง ๆ ที่เคยอยู่ในความครอบครองของคู่ความฝ่ายนั้น แต่ ณ วันที่จะต้องส่งรายการเอกสาร เอกสารนั้นไม่ได้อยู่ในความครอบครองหรือไม่ได้อยู่ในอำนาจของคู่ความฝ่ายนั้นที่จะนำมาได้

เมื่อคู่ความทั้งสองฝ่ายได้ทำการเปิดเผยรายการเอกสารต่าง ๆ ที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานแล้ว หากคู่ความฝ่ายใดต้องการตรวจสอบความถูกต้องแท้จริงของเอกสารคู่ความฝ่ายนั้นต้องทำเป็นหนังสือแจ้ง (Notice to inspect) ไปยังคู่ความอีกฝ่ายเพื่อทำการขอตรวจเอกสาร โดยจะให้ตรวจให้แล้วเสร็จภายใน 7 วัน พร้อมทั้งกำหนดสถานที่ที่จะทำการตรวจสอบให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งรับทราบ และนอกจากสิทธิที่จะขอตรวจสอบแล้วยังมีสิทธิที่จะทำการคัดลอกเอกสารต่าง ๆ เหล่านั้นได้ด้วย

นอกจากนั้นศาลอาจมีคำสั่งตามคำร้องของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งให้งดเว้นการเปิดเผยเอกสารของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรืออาจจำกัดประเภทของเอกสารที่จะต้องเปิดเผยเพื่อประโยชน์แก่การพิจารณา หรือเพื่อช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีก็ได้

2. การเปิดเผยเอกสารโดยคำสั่ง (Discovery by Order)

การเปิดเผยเอกสารที่จะกระทำได้เมื่อมีคำสั่งศาลบังคับ มี 2 กรณี ดังต่อไปนี้³¹

- 1) ในกรณีเป็นคดีซึ่งการเปิดเผยเอกสารโดยไม่มีคำสั่งไม่มีผลบังคับ
- 2) ในกรณีที่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ยอมปฏิบัติตามหน้าที่ในการเปิดเผยเอกสารตามที่กำหนดไว้

ทั้งสองกรณีคู่ความที่ต้องการให้มีการเปิดเผยเอกสาร จะต้องยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อให้มีคำสั่ง โดยคำขอนั้นจะต้องยื่นไปพร้อมกับเอกสาร ภายใต้คำสาบาน ซึ่งอยู่บนพื้นฐานว่า เอกสารดังกล่าวจะต้องทำการเปิดเผย คู่ความผู้ซึ่งจะต้องทำการเปิดเผยเอกสารอาจยอมรับความมีอยู่ของเอกสารหรือปฏิเสธ โดยอ้างว่าเอกสารดังกล่าวไม่เกี่ยวกับประเด็นข้อเท็จจริงในคดี ซึ่งในกรณีเช่นนี้มาสเตอร์ (Master) ก็จะเป็นผู้กระทำการตรวจสอบความถูกต้องแท้จริงของเอกสารดังกล่าวเสียเอง หรือในอีกกรณีหนึ่งอาจมีคำสั่งให้คู่ความผู้ซึ่งทำการปฏิเสธ ยื่นคำแถลงแสดงความเป็นมา

---

³¹ Mauro Cappelletti, Civil Procedure, The Hague Boston London, chapter 6, p.16.

ของเอกสารที่ตนเป็นเจ้าของหรืออยู่ในอารักขา และหากไม่มีเอกสารนั้นแล้ว ก็ต้องแสดงเหตุผลว่า เพราะเหตุใดและเอกสารดังกล่าวอยู่ที่ใด เพื่อจะได้วินิจฉัยว่าเอกสารดังกล่าวนั้น ควรเปิดเผยหรือไม่

3. ข้อยกเว้นในการเปิดเผยเอกสาร

เอกสารที่ไม่ต้องเปิดเผย มีข้อยกเว้นเพียงข้อเดียวซึ่งคู่ความสามารถยกขึ้นกล่าวอ้างเพื่อปฏิเสธการเปิดเผยเอกสารฉบับใดฉบับหนึ่งได้ คือกรณีที่เอกสารนั้นเป็นเอกสารซึ่งมีเอกสิทธิ์คุ้มครอง³² คู่ความซึ่งประสงค์จะอ้างเอกสิทธิ์ในเอกสาร จะต้องระบุเอกสารนั้น ๆ ไว้ในรายการเอกสาร ในส่วนของรายการเอกสารซึ่งตนไม่ยินยอมที่จะเปิดเผย โดยต้องแสดงเหตุผลที่สมควร ซึ่งทำให้เกิดเอกสิทธิ์คุ้มครองให้ไม่ต้องเปิดเผยเอกสารนั้นไว้อย่างชัดเจนด้วย³³

เอกสารที่มีเอกสิทธิ์คุ้มครองตามกฎหมายไม่ต้องเปิดเผยมีดังนี้ คือ

1) เอกสารซึ่งได้รับเอกสิทธิ์ในฐานะงานวิชาชีพกฎหมาย เช่น ข้อมูลทุกประการระหว่างที่ปรึกษากฎหมายกับลูกค้า

2) เอกสารที่ถือเป็นความลับส่วนบุคคล ข้อเท็จจริงที่จะถือว่าเป็นข้อมูลที่เป็นความลับนั้น เช่น ความลับระหว่างหมอกับคนไข้ หรือระหว่างธนาคารกับลูกค้าหรือระหว่างพระกับบุคคลที่มาปรึกษา ซึ่งถือได้ว่า เกี่ยวข้องเฉพาะแต่ตัวความฝายนั้นเท่านั้น

3) เอกสารซึ่งคุ้มครองสาธารณประโยชน์ เป็นกฎที่ตั้งขึ้นตามนโยบายสาธารณะ ซึ่งเอกสารจะไม่ถูกเปิดเผยในคดีทั่วไป เว้นแต่ในคดีที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะเอกสารนั้นจะถูกเปิดเผยได้

4) เอกสารซึ่งเป็นการปรักปรำตัวเอง (Privilege against self incriminal) เกี่ยวกับการฟ้องบุคคลใดบุคคลหนึ่งในคดีอาญา กฎหมายพยานวางกฎไว้ว่าในคดีแพ่งบุคคลสามารถปฏิเสธการเปิดเผยเอกสารได้หากมีแนวโน้มที่จะถูกฟ้องเป็นคดีอาญา

4. การเรียกร้องให้บุคคลภายนอกเปิดเผยเอกสาร

นอกจากหน้าที่ในการเปิดเผยเอกสารโดยอัตโนมัติ และโดยคำสั่งของศาลที่กล่าวมาแล้ว คู่ความอาจใช้สิทธิร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้บุคคลภายนอกเปิดเผยเอกสาร ซึ่งเกี่ยวข้องกับประเด็นแห่งคดี ซึ่งอยู่ในความครอบครองดูแลหรืออยู่ในอำนาจที่จะนำมาได้ของบุคคลนั้น ๆ แต่

³² *Ibid*, p.6-19.

³³ Charles Platto, *supra note* 28, p.92.

สิทธิเช่นว่านี้จำกัดให้ใช้เฉพาะในคดีละเมิดเรียกร้องค่าเสียหาย จากการเสียชีวิตหรือบาดเจ็บเท่านั้น³⁴

สิทธิในการเรียกร้องนี้ถูกจำกัดตามหลักพื้นฐานของการสืบเสาะและค้นพบข้อเท็จจริงที่ว่า “คู่ความไม่สามารถเรียกร้องการเปิดเผยเอกสารของบุคคล ซึ่งไม่มีส่วนได้ส่วนเสียในคดีได้ เนื่องจากคู่ความอาจเรียกให้บุคคลนั้นมาเป็นพยานเบิกความและอ้างพยานเอกสารซึ่งอยู่ในการครอบครองของพยาน มาสืบประกอบการเบิกความได้ อีกทั้งคู่ความไม่สามารถฟ้องบุคคลภายนอกซึ่งไม่มีส่วนได้ส่วนเสียในคดี เพียงเพื่อให้บุคคลนั้นอยู่ในฐานะที่จะต้องถูกบังคับให้ต้องเปิดเผยเอกสารตามหลักการข้างต้น” (กล่าวอีกนัยหนึ่งถ้าอนุญาตให้ใช้สิทธิเรียกร้องให้บุคคลภายนอกเปิดเผยเอกสารได้ในทุกกรณี บุคคลภายนอกก็จะมีสภาพเป็นคู่ความในคดีไปโดยปริยาย) ดังนั้นบุคคลภายนอกจะตกเป็นจำเลย

ในการขอดำเนินการสืบเสาะและค้นพบข้อเท็จจริง การยื่นขอคำคู่ความเพียงแต่ระบุมูลเหตุและความต้องการในการดำเนินการ โดยอาจบรรยายข้อเท็จจริงในคดีประกอบ เพื่อยืนยันความจำเป็นในการขอดำเนินการสืบเสาะและค้นพบข้อเท็จจริง แต่จะไม่มีภาระการพิสูจน์ใด ๆ ในข้อเท็จจริงเช่นว่านั้น และถ้าจำเลยไม่เห็นชอบด้วยกับข้อเท็จจริงที่โจทก์กล่าวอ้างเพื่อดำเนินการสืบเสาะแล้ว จำเลยมีสิทธิโต้แย้งโดยการยื่นเอกสารภายใต้คำสาบาน (Affidavit) ระบุหรือชี้แจงข้อเท็จจริงหรือเรื่องราวที่ถูกต้องได้

(ข) การตรวจสอบทรัพย์สิน (Inspection of Property)³⁵

การตรวจสอบทรัพย์สินอาจกระทำได้ เมื่อศาลมีคำสั่งตามคำร้องของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง คำสั่งเช่นว่านี้อาจครอบคลุมถึงการดูแลหรือบำรุงรักษาทรัพย์สินซึ่งเกี่ยวข้องกับคดี หรืออาจเป็นปัญหาเกี่ยวเนื่องกับทรัพย์สินเช่นว่านั้น และรวมถึงการให้มีการตรวจสอบทรัพย์สิน ซึ่งอยู่ในความครอบครองของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งด้วย

สิทธิในการตรวจสอบทรัพย์สิน มีขอบเขตครอบคลุมถึงการตรวจสอบทรัพย์สินของบุคคลภายนอก ซึ่งไม่มีส่วนได้ส่วนเสียในคดีด้วย หากว่าทรัพย์สินหรือการดำเนินการตรวจสอบนี้เกี่ยวข้องกับประเด็นของคดี แต่ไม่อาจบังคับใช้ในกรณีที่การตรวจสอบนี้จะมีผลให้เป็นการเปิดเผยความลับในกรรมวิธีการผลิตหรือการประดิษฐ์ ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นของคดี

(ค) การสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความฝ่ายตรงข้าม (Interrogatories)

³⁴ Mauro Cappelletti, *supra note* 32, pp.6-21.

³⁵ *Ibid*, pp.6-22.

ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแพ่ง คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจต้องตอบคำถามภายใต้คำสาบาน³⁶ โดยคำสั่งของมาสเตอร์ (Master) โดยวิธีการนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ

- 1) เพื่อให้มีการยอมรับข้อเท็จจริงอันเป็นการจำกัดประเด็นข้อพิพาทให้เหลือน้อยลง
- 2) เพื่อจำกัดขอบเขตของข้อโต้แย้งของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง

การสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่ความฝ่ายตรงข้ามมาสเตอร์จะเป็นผู้กำหนดระยะเวลาในการตอบคำถามภายใต้คำสาบาน โดยคู่ความซึ่งตอบคำถามอาจปฏิเสธไม่ตอบคำถามเหล่านั้นได้โดยอ้างเอกสิทธิ์คุ้มครอง (Privilege) ของคู่ความ แต่การปฏิเสธต้องสาบานตนและอาศัยเหตุแห่งการปฏิเสธ คำตอบย่อมมีผลผูกพันคู่ความ คู่ความฝ่ายที่ขอให้ตอบคำถามจะอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบ เนื่องจากอาจอ้างคำตอบเช่นนั้น เป็นพยานในคดีทั้งหมดทุกคำตอบหรือเพียงแต่บางส่วนก็ได้ ทั้งนี้โดยคู่ความฝ่ายที่สอบถามจะไม่ถูกบังคับให้ต้องอ้างคำตอบใด ๆ ซึ่งไม่เป็นประโยชน์ต่อรูปคดีของตนเข้าเป็นพยานในคดี

(ง) การลงนามรับรองข้อเท็จจริงในคำเบิกความ (Statement of truth)

ในคำฟ้องคำให้การ บันทึกคำเบิกความพยานที่เป็นลายลักษณ์อักษรและรายงานความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญ จะต้องมีการลงนามรับรอง ว่าข้อเท็จจริงหรือข้อความกล่าวอ้างในเอกสารเป็นความจริง³⁷ หากปรากฏว่าข้อความดังกล่าวเป็นเท็จโดยความตั้งใจของผู้ที่รับรองจะถือว่าการละเมิดอำนาจศาล การกำหนดให้มีการลงนามรับรองข้อเท็จจริง มีประโยชน์ให้บันทึกคำเบิกความสามารถรับฟังได้ตามกฎหมายพยาน ในกรณีนี้เมื่อคดีขึ้นสู่การพิจารณาคดีของศาล และพยานไม่มาเบิกความ คำเบิกความที่ได้กระทำไว้ก่อนแล้ว ก็สามารถรับฟังได้

(จ) คำขอให้ยอมรับข้อเท็จจริง (Notice for admit)³⁸

คำขอให้ยอมรับข้อเท็จจริง กฎหมายของประเทศอังกฤษกำหนดว่าไว้ไม่ช้ากว่า 21 วันนับแต่คดีหรือประเด็นได้ถูกบันทึกลงในสารบบความ คู่ความอาจยื่นหนังสือบอกกล่าว ขอให้คู่ความอีกฝ่ายยอมรับข้อเท็จจริง เพื่อให้เกิดการยอมรับกันในคดีหรือเนื้อหาสาระในคดี เช่น การขอให้รับรองข้อเท็จจริงหรือยอมรับข้อเท็จจริงบางอย่างในคำฟ้องที่ระบุเอาไว้ในหนังสือบอกกล่าว ตามกฎหมายของอังกฤษกำหนดว่าหากคู่ความฝ่ายใดที่ได้รับหนังสือบอกกล่าวควรจะยอมรับข้อเท็จจริงที่กำหนดในหนังสือนั้น แต่ปฏิเสธหรือละเลยที่จะยอมรับข้อเท็จจริงภายใน 14 วันนับแต่

³⁶ Mauro Cappelletti, *supra note 32*, pp.6-27.

³⁷ John Wheeler, *The English Legal System*, (London: Longman, 2002), p.105.

³⁸ Charles Platto, *supra note 28*, p.98

วันที่ได้รับหนังสือบอกกล่าว คู่ความฝ่ายนั้นต้องเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการที่จะต้องพิสูจน์ประเด็นข้อนั้น

(ฉ) การเปิดเผยพยานหลักฐาน (Disclosure)

กระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐาน³⁹ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นใหม่ไม่มีในกระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงแบบเดิม เป็นวิธีการที่จะทำให้คู่ความทำการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีให้คู่ความอีกฝ่ายทราบ เพื่อให้คู่ความสามารถประเมินสถานการณ์ของตนได้ว่ามีโอกาสแพ้ชนะคดีมากน้อยเพียงใด ทั้งเป็นกระบวนการที่จะส่งเสริมให้มีการประนีประนอมระหว่างคู่ความเพราะได้ทราบถึงพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงในคดีทั้งหมดแล้วว่า ตนหรือคู่ความอีกฝ่ายมีโอกาสแพ้ชนะคดีมากกว่ากัน

การเปิดเผยพยานหลักฐานจะเริ่มภายหลังจากที่ได้แบ่งแยกประเภทคดีว่าจะดำเนินคดีแบบช่องทาง Fast-track หรือ Multi-track ศาลจะกำหนดให้คู่ความส่งรายการเอกสาร (list of document) ซึ่งเกี่ยวข้องกับคดี ซึ่งอยู่ในความครอบครองหรืออยู่ในอารักขาของตน เอกสารอาจจะแบ่งเป็นเอกสารที่สามารถเปิดเผยได้ หรือเอกสารที่ได้รับการยกเว้นโดยเอกสิทธิ์ หรือเป็นเอกสารซึ่งไม่ได้อยู่ในความครอบครองของตนแล้วก็ตาม เอกสารที่ต้องทำการเปิดเผย คู่ความจะต้องเปิดเผยเอกสารที่อยู่ในความครอบครองของตน ไม่ว่าจะเอกสารเหล่านั้นจะสนับสนุน คำฟ้องหรือคำให้การของตนหรือไม่ก็ตาม หลังจากมีการแลกเปลี่ยนรายการเอกสารแล้วคู่ความแต่ละฝ่ายจะได้รับเอกสิทธิ์ให้ตรวจสอบอย่างละเอียด ในเอกสารของคู่ความอีกฝ่าย

(ช) การแลกเปลี่ยนพยานหลักฐาน (Exchange of evidence)

นอกจากการที่กฎหมายกำหนดให้มีการเปิดเผยพยานหลักฐานแล้วกฎหมายยังกำหนดให้มีการแลกเปลี่ยนพยานหลักฐานด้วย⁴⁰ โดยคู่ความทั้งสองฝ่ายจะต้องเปิดเผยพยานหลักฐานที่มีทั้งหมด ในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับคดี ก่อนที่จะเริ่มต้นการพิจารณาคดี การเปิดเผยล่วงหน้า มีวัตถุประสงค์คือ

1) เป็นการอนุญาตให้คู่ความ สามารถประเมินจุดแข็งและจุดอ่อนของคดีล่วงหน้า ก่อนที่จะเข้าสู่กระบวนการพิจารณา

2) ส่งเสริมให้มีการแก้ไขปัญหาระหว่างคู่ความด้วยตนเอง

³⁹ Stuart Sime, *supra* note 26, p.337.

⁴⁰ Charles Platto, *supra* note 28, p.100.

3) เป็นการป้องกัน คู่ความแสดงพยานหลักฐานที่คู่ความอีกฝ่ายไม่เคยทราบว่ามีพยานหลักฐานนั้น ๆ มาก่อน

4) เป็นการป้องกัน การเลื่อนคดีอย่างไม่มีเหตุผล

นอกเหนือจากการเปิดเผยพยานหลักฐานและการแลกเปลี่ยนพยานหลักฐานของคู่ความแต่ละฝ่ายแล้ว วัตถุประสงค์ของกระบวนการนี้ ยังต้องการให้คู่ความทำการแลกเปลี่ยนรายงานของผู้เชี่ยวชาญเป็นลายลักษณ์อักษร และถ้อยแถลงของพยานซึ่งคู่ความแต่ละฝ่ายต้องการใช้อ้างในการดำเนินคดีในชั้นศาลออกนึ่งพิจารณาคดีให้คู่ความอีกฝ่ายทราบด้วย เมื่อพยานหลักฐานในคดีได้ถูกเปิดเผย คู่ความจะสามารถประเมินคดีของตนได้ว่า การดำเนินคดีต่อไปจะเป็นประโยชน์แก่ตนหรือไม่ เพราะหากแพ้คดีอาจต้องรับผิดชอบในค่าฤชาธรรมเนียม หรือค่าปรับของศาลหากต่อสู้คดีเพื่อประวิงคดี ส่งผลให้คู่ความเลือกที่จะยุติข้อพิพาทมากกว่าที่จะดำเนินคดีต่อไป

2.1.2.3 การประชุมก่อนการพิจารณาคดี⁴¹

การประชุมก่อนการพิจารณาคดี เป็นกระบวนการที่จะทำให้อัยการและศาลได้มีโอกาสพบกัน และได้ศึกษาคดีความร่วมกัน มีลักษณะเหมือนการชี้สองสถาน แต่จะกระทำก็ครั้งก็ได้ตามแต่ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนจะเห็นสมควร และจะกระทำก่อนกระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงก็ได้ ทั้งนี้เพื่อควบคุมกระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงให้เป็นไปอย่างเหมาะสม หรือจะกระทำภายหลังจากได้ค้นหาข้อเท็จจริงแล้ว เพื่อเตรียมคดีก่อนที่ศาลจะออกนึ่งพิจารณา ปัจจุบันในประเทศอังกฤษถือว่า การประชุมก่อนการพิจารณาคดีถือเป็นหัวใจสำคัญในการดำเนินกระบวนการก่อนการพิจารณา เพราะเป็นโอกาสที่ศาลและคู่ความทุกฝ่ายจะได้พบกัน เพื่อกำหนดประเด็นข้อพิพาท เพื่อแก้ไขข้อพิพาทให้จบ การยุติข้อพิพาทระหว่างคู่ความ และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นกระบวนการค้นหาข้อเท็จจริง

ในการประชุมก่อนการพิจารณานี้ศาลอาจกำหนดให้มีการวางข้อกำหนดในการดำเนินการ (Summons for Directions) เป็นกระบวนการที่กำหนดให้โจทก์ ยื่นรายการดำเนินกระบวนการก่อนการพิจารณาทั้งหมดต่อมาสเตอร์⁴² เพื่อให้ศาลมีคำสั่งหรือกำหนดให้มีการดำเนินการในแต่ละเรื่อง รายการที่โจทก์ต้องระบุไว้ เช่น การขอให้มีการเปิดเผยเอกสารเพิ่มเติม ขอให้มีการบันทึกคำให้การพยานนอกศาล หรือการสอบถามข้อเท็จจริงจาก

⁴¹ Stuart Sime, *supra* note 26, p.360.

⁴² Charles Platto, *supra* note 28, p.103.

คู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการสรุปรายการที่โจทก์ต้องการดำเนินการ เสนอให้ มาสเตอร์เพื่อมีคำสั่งหรือวางข้อกำหนดในการดำเนินการต่อไปนั่นเอง

ปัจจุบันศาลยุติธรรมของประเทศไทย ได้จัดให้มีกระบวนการบริหารงานคดีโดยให้ผู้พิพากษาเข้ามามีบทบาทในการดำเนินการต่าง ๆ มากขึ้นกว่าแต่เดิม เรียกว่าการบริหารงานคดี (Case Management) การวางแผนคดีล่วงหน้าตั้งแต่เริ่มแรก โดยศาลจะตรวจสอบว่า คำฟ้อง คำให้การครบถ้วนสมบูรณ์ชัดเจนเพียงพอหรือไม่ คู่ความต้องการนำสืบพยานหลักฐานใดบ้าง จำเป็นต้องมีการสืบพยานผู้เชี่ยวชาญหรือไม่ หากแยกสืบพยานเฉพาะประเด็นที่สำคัญบางประเด็นก่อน ซึ่งอาจเป็นประเด็นหลักที่ทำให้พิพากษาคดีได้ ทำให้ไม่ต้องสิ้นเปลืองเวลาในการสืบพยานหลักฐานในประเด็นอื่น ๆ ต่อไป อันจะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีลง เช่น หากพิสูจนได้ว่าจำเลยไม่ต้องรับผิดชอบในความเสียหาย ก็ไม่จำเป็นต้องสืบพยานในประเด็นว่าความเสียหายมีเพียงใด นอกจากนั้นจะต้องมีการกำหนดตารางเวลาในการพิจารณาคดีทั้งหมดไว้ล่วงหน้า

เมื่อนำเอาการบริหารงานคดีเข้ามาใช้ประกอบกับการประชุมก่อนการพิจารณาคดี ทำให้ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนสามารถใช้การประชุมก่อนการพิจารณาให้เป็นประโยชน์ได้มากขึ้น การประชุมก่อนการพิจารณาจึงถูกนำมาใช้ในเกือบทุกคดีที่ศาลจะต้องทำการพิจารณา ทั้งการประชุมก่อนการพิจารณาไม่ได้ใช้เพื่อกำหนดประเด็นข้อพิพาทในคดีแต่เพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงการประชุมเพื่อเปิดโอกาสให้โจทก์ได้แก้ไขคำฟ้อง คำขอท้ายฟ้อง ว่าครอบคลุมสิ่งที่โจทก์ต้องการให้ศาลพิพากษาเมื่อโจทก์ชนะคดีแล้วหรือไม่ ส่วนจำเลยที่ฟ้องแย้งให้โจทก์รับผิด ก็สามารถแก้ไขฟ้องแย้งให้ครอบคลุมสิ่งที่จำเลยฟ้องแย้งให้โจทก์รับผิดได้ การเปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบคำคู่ความก่อนมีคำพิพากษา ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมาก เพราะจะช่วยลดปัญหาในการตีความคำขอท้ายฟ้องโจทก์ ภายหลังจากศาลมีคำพิพากษาแล้วว่าจะสามารถบังคับคดีได้หรือไม่ บังคับได้ด้วยวิธีใด กฎหมายเปิดช่องให้บังคับคดีตามฟ้องได้หรือไม่ เพราะได้มีการประชุมกันระหว่างโจทก์จำเลย ผู้พิพากษาตั้งแต่ก่อนพิจารณาคดี ว่าโจทก์จำเลยมีความประสงค์ที่จะบังคับคู่ความอีกฝ่ายให้กระทำการใดหากตนชนะคดี และโจทก์ก็มีโอกาสแก้ไขข้อบกพร่องในคำฟ้อง คำขอท้ายฟ้องได้เต็มที่ ปัญหาที่จะเกิดในชั้นบังคับคดีจึงลดลง ทั้งเป็นการป้องกันไม่ให้โจทก์บังคับคดีนอกเหนือไปจากที่ตนฟ้อง เพราะขอบเขต เนื้อหาและวิธีการที่จะใช้บังคับคดีชัดเจนแล้วในวันที่มีการประชุมก่อนพิจารณา

นอกจากนั้นการประชุมก่อนการพิจารณา จะเปิดโอกาสให้จำเลยได้แก้ไขคำให้การให้ชัดเจน เพื่อให้ข้อเท็จจริงได้แย้งถูกต้องตามกฎหมายกำหนด ให้เกิดเป็นประเด็นข้อพิพาทในคดี

ลดการตีความคำให้การจำเลยว่าชัดเจนหรือไม่ มีเหตุแห่งการปฏิเสธหรือไม่ หรือจำเลยอาจสละข้อต่อสู้ที่จำเลยเห็นว่าไม่เป็นประโยชน์ ให้เหลือเฉพาะที่จำเลยเห็นว่าตนมีพยานสนับสนุน หรือจะทำให้จำเลยชนะคดี อันจะช่วยลดประเด็นข้อพิพาทและลดระยะเวลาที่จะใช้สืบพยานลงได้

การเปิดโอกาสให้คู่ความได้ตรวจคำคู่ความของตนให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด จะช่วยลดปัญหาที่จะเกิดขึ้นบังคับคดี เช่น โจทก์เข้าครอบครองที่ดินไม่ได้ เพราะบุคคลภายนอกหรือบริวารจำเลยครอบครองที่ดินอยู่ โจทก์อาจจะแก้ไขปัญหาด้วยการแก้ไขคำฟ้องให้บังคับได้ถึงบริวาร หรือขอหมายเรียกบุคคลภายนอกที่ครอบครองที่ดินให้เข้ามาในคดี ให้ศาลได้พิจารณาพิพากษาข้อพิพาททั้งหมดในครั้งเดียว ในระหว่างพิจารณาโจทก์อาจขอให้มีการคุ้มครองชั่วคราว เพื่อป้องกันมิให้มีบุคคลเข้ามาในที่ดินหรือเพื่อป้องกันความเสียหายได้ วิธีการนี้จะช่วยลดปัญหาคดีสาขาที่จะเกิดขึ้นภายหลังศาลพิพากษาลงได้มาก เพราะได้ศึกษาข้อขัดข้องที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างพิจารณาและภายหลังมีคำพิพากษาโดยละเอียด ในการประชุมก่อนพิจารณาคดีแล้ว

นอกจากนี้การประชุมก่อนพิจารณาคดี ผู้พิพากษามีอำนาจที่จะสอบถามคู่ความทั้งสองฝ่ายถึงพยานหลักฐานที่จะนำสืบ เพื่อจะทราบว่าประเด็นข้อพิพาทที่ศาลกำหนด มีพยานหลักฐานสนับสนุนหรือไม่ ทำให้สามารถจัดการยื่นคำให้การต่อสู้เพื่อประวิงคดีได้ ดังนั้นคดีความที่ถูกบรรจุในสารบบความ จึงเป็นคดีที่คู่ความพิพาทกันอย่างแท้จริง อันเป็นการช่วยลดปริมาณคดี ลดระยะเวลาในการพิจารณาลง ทำให้กระบวนการพิจารณาพิพากษาคดี เป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพ ไม่เป็นเครื่องมือให้คนที่ไม่สุจริตใช้กระบวนการพิจารณาคดีเป็นเครื่องมือเพื่อต่อสู้คดีโดยมิชอบ⁴³

2.1.3 การนำสืบและค้นหาข้อเท็จจริงจากพยานในชั้นพิจารณา

ในชั้นพิจารณาจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการสืบพยานต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนคำฟ้องคำให้การของคู่ความแต่ละฝ่าย โดยในคดีแพ่งนั้นภาระการพิสูจน์จะเป็นไปตามหลักที่ว่า “ผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นต้องพิสูจน์” และคู่ความมีอิสระที่จะอ้างและสืบพยานได้อย่างเต็มที่ ซึ่งลำดับในการซักถามพยานจะเริ่มโดยทนายความของคู่ความฝ่ายที่อ้างพยานนั้นจะเป็นผู้ซักถามพยานของตนก่อน (examination-in-chief) ซึ่งมีเงื่อนไขว่าจะใช้คำถามในลักษณะถามนำไม่ได้ ต่อจากนั้นทนายความของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งจะเป็นผู้ซักถามโดยใช้วิธีการถามค้าน (cross-examination)

⁴³ เลอภพัชรา พรชัย, “กระบวนการก่อนการพิจารณาคดี : ผลต่อการพิจารณา,”

(วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), น.32.

โดยสามารถที่จะใช้คำถามในลักษณะถามนำได้ และสุดท้ายทนายความฝ่ายที่อ้างพยานมีสิทธิถามตักพยานได้ (re-examination) การสืบพยานในลักษณะนี้เป็นสิ่งแสดงให้เห็นว่า คู่ความมีบทบาทอย่างมากในการกำหนดรูปแบบและความเป็นไปของการสืบพยาน⁴⁴ จึงเห็นได้ว่าในชั้นพิจารณา คู่ความเป็นผู้มีความสำคัญ เพราะฉะนั้น บทบาทของศาลจึงมีเพียงวางตัวเป็นคนกลาง หรือเป็นผู้ตัดสินคดีที่ไม่ลำเอียงเข้าข้างคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือไม่มีอคติต่อคู่ความ หรือมีหน้าที่ในการรับฟังพยานหลักฐานที่คู่ความเสนอต่อตนเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพิจารณาคดีแพ่งศาลจะวางตัวเป็นผู้ตัดสินคดีที่ไม่สอดแทรกหรือแทรกแซงการดำเนินกระบวนการพิจารณาของคู่ความเลย อันเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงแนวความคิดเกี่ยวกับการต่อสู้อย่างยุติธรรม (fair play) โดยมีหลักปฏิบัติในการที่ศาลจะเป็นผู้ตัดสินที่วางตัวเป็นกลาง ดังนี้

1. การสอดแทรกเข้าถามพยาน

ในประเทศอังกฤษ มีคำพิพากษาหลายฉบับซึ่งตัดสินวางบรรทัดฐานเกี่ยวกับบทบาทของศาลในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในส่วนที่เกี่ยวกับการสอดแทรกเข้าถามพยาน เช่น คดี Jones v National Coal Board⁴⁵ โดย Lord Denning ได้กล่าวไว้ในคำพิพากษาดอนหนึ่งว่า “ค่อนข้างจะเห็นได้ชัดเจนว่า การแทรกแซงคดีไปไกลเกินกว่าที่ควรจะเป็นในระบบการพิจารณาคดีที่มีวิวัฒนาการในประเทศนี้ ผู้พิพากษาจะนั่งเพื่อพิจารณาและกำหนดประเด็นที่คู่ความหยิบยกขึ้นมาไม่ใช่การซักถามหรือสอบสวนแทนสังคมนวมเหมือนที่เป็นอยู่ในบางประเทศ อย่างไรก็ตาม แม้แต่ในประเทศอังกฤษเอง ผู้พิพากษาก็ไม่ใช่ผู้ตัดสินชี้ขาดแต่เพียงอย่างเดียวว่า สิ่งนั้นเป็นอย่างไร แต่เป้าหมายหลักของผู้พิพากษาเหนือสิ่งอื่นใด คือ การค้นหาความจริงและอำนวยความยุติธรรมตามกฎหมาย และในการดำเนินคดีในแต่ละวัน ทนายความจะเป็นผู้แสดงบทบาทที่สำคัญและทรงเกียรติเอง

2. การเรียกพยานมาสืบหรือซักถามพยาน

⁴⁴ การมีบทบาทของคู่ความในการสืบพยานนี้ มุมมองของนักกฎหมายแองโกลแซกซอนกับกลุ่มประเทศที่ใช้กฎหมาย Civil Law มีความเห็นแตกต่างกัน รายละเอียดโปรดดู กาญจนา บัญญัติไพบุลย์, “ศาลกับการมีส่วนร่วมในการค้นหาข้อเท็จจริงในคดีแพ่ง,” (วิทยานพนธ์ มหาลบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545), น. 98-99.

⁴⁵ Penny Darbyshire, Eddey on The English Legal System, 6 th ed (London: Sweet & Maxwell, 1996), p.132.

ในระบบกฎหมายจารีตประเพณีของกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Common Law นั้น กฎเกณฑ์พื้นฐานประการหนึ่งที่เป็นหลักปฏิบัติของศาลก็คือ การเรียกพยานมาสืบตลอดจน การถามพยานนั้นเป็นหน้าที่ของคุณความในคดี คุณความจะเป็นผู้ตัดสินใจเองว่าควรจะนำพยานปากใดมาสืบและจะนำสืบในลำดับใด รวมทั้งจะเป็นผู้กำหนดว่าควรจะถามพยานด้วยคำถามใด นอกจากนี้ศาลอุทธรณ์เคยวางหลักว่า หลักการพื้นฐานของระบบกล่าวหาจะต้องนำมาใช้กับคดีแพ่งทุกประเภทแม้ว่าจะจะเป็นคดีที่มีทุนทรัพย์เพียงเล็กน้อยก็ตาม วิธีพิจารณาในการรับฟังพยานซึ่งช่วยในการค้นหาความจริงจากพยานใด ตามที่ปรากฏเป็นบรรทัดฐานในคำพิพากษาที่รู้จักกันดี ได้วินิจฉัยว่าผู้พิพากษาไม่มีอำนาจในการออกหมายเรียกพยานใด ๆ ที่คุณความไม่ได้ระบุอ้างพยานไว้ เว้นแต่จะได้รับความยินยอมจากคุณความ แม้คุณความจะต้องกรากก็ตาม ผู้พิพากษาก็จะไม่เรียกพยานใด ๆ ให้⁴⁶ นอกจากนี้ หลักการเรียกพยานผู้เชี่ยวชาญเข้าสืบโดยพื้นฐานแล้วมีหลักการดังที่กล่าวมาข้างต้นเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ เป็นไปตาม RSC Order 40 Rule 1(1) ถ้าคุณความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอ ศาลสามารถแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญเพื่อสอบถามและให้รายงานเกี่ยวกับปัญหาข้อเท็จจริงหรือให้ความเห็นที่ไม่เกี่ยวข้องกับปัญหาข้อกฎหมายหรือการตีความ แต่ในทางปฏิบัติแล้วยังไม่ปรากฏว่า ได้มีการนำมาใช้แต่อย่างใด⁴⁷

อย่างไรก็ดี แม้ว่าหลักทั่วไปศาลจะต้องปล่อยให้คุณความเสนอคดีของตน แต่มีข้อยกเว้นอยู่บางประการอันเป็นการกระทำโดยความริเริ่มของศาลเอง (court acting of its own motion) กล่าวคือ มีหลายกรณีที่ศาลสามารถใช้อำนาจของตนได้โดยความริเริ่มของศาล เช่น ใน RSC Order 15 Rule 6(2) ศาลอาจสั่งให้บุคคลที่ไม่สมควรหรือไม่จำเป็นที่จะเป็นคุณความเล็กเป็นคุณความหรือสั่งให้บุคคลที่ควรจะเป็นคุณความเข้ามาร่วมเป็นคุณความได้ แม้จะมีหลักว่าบุคคลไม่อาจเข้าเป็นโจทก์ในคดีแพ่งโดยปราศจากความยินยอม RSC Order 20 Rule 8(1) ศาลอาจสั่งให้แก้ไขคำคุณความเพื่อวัตถุประสงค์ในการกำหนดประเด็นข้อพิพาทระหว่างคู่กรณีได้ หรือในกรณีที่คุณความไม่มีทนายความหรือตัวแทนว่าต่างคดีให้ (the unrepresented) ซึ่งศาลหรือเจ้าหน้าที่ของศาลก็จะให้ความช่วยเหลือในการสู้คดี⁴⁸ นอกจากนี้ ในกรณีการดำเนินคดีเกี่ยวกับการสมรส (matrimonial

---

⁴⁶ J.A.Jolowicz, *On Civil Procedure*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2000), p.376.

⁴⁷ Michael Zander, *Cases & Materials on the English Legal System*, 7th ed (London: Sweet & Maxwell, 1996), p.285.

⁴⁸ Penny Darbyshire, *supra note 46*, p.135.

proceedings) ตาม the Magistrates' Courts Act 1980 กำหนดให้ศาลมีหน้าที่ช่วยเหลือคู่ความที่ไม่มีทนายความในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีครบถ้วนโดยจะเป็นผู้เสนอพยานหลักฐานแทน และให้ศาลพิจารณาข้อตกลงเพื่อบุตรผู้เยาว์ในคดีหย่าร้างที่ไม่มีการสู้คดีจนกว่าจะเป็นที่พอใจของศาล (s41 of the Matrimonial Causes Act 1973) ซึ่งจากการวิจัยพบว่า ศาลมักจะละเลยในการทำหน้าที่ดังกล่าว ผู้พิพากษาไม่เคยสอบถามเกี่ยวกับบุตรของคู่ความเลย โดยคดีส่วนใหญ่จะเสร็จสิ้นการพิจารณาภายในเวลา 10 นาที จึงสรุปได้ว่าศาลเห็นทำหน้าที่ในการซักถามนั้นศาลแค่ซักถามพอเป็นพิธี⁴⁹

2.2 การค้นหาข้อเท็จจริงในระบบกฎหมายซีวิลลอว์

ในส่วนนี้ จะศึกษาถึงกระบวนการในการค้นหาข้อเท็จจริงโดยรวมของประเทศฝรั่งเศส ซึ่งถือเป็นตัวแทนระบบกฎหมายซีวิลลอว์ โดยแบ่งออกเป็น

2.2.1 การแสวงหาข้อเท็จจริงในชั้นรวบรวมข้อมูลและเอกสารของคดี

การดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นนี้ โดยหลักแล้วเป็นหน้าที่ของคู่ความที่จะต้องนำสืบข้อเท็จจริงที่ตนกล่าวอ้างขึ้น เพื่อสนับสนุนข้อกล่าวอ้างของตน (มาตรา 9) ให้ศาลทราบ โดยรายละเอียดต่าง ๆ ดังกล่าวจะต้องระบุไว้ในคำคู่ความ แต่เนื่องจากการดำเนินกระบวนการความแพ่งตามกฎหมายฝรั่งเศสตั้งอยู่บนหลักที่ว่าศาลต้องค้นหาข้อเท็จจริง หรือความจริงของคดีเพื่ออำนวยความยุติธรรม โดยศาลสามารถสืบสวนข้อเท็จจริง และค้นหาพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่คู่ความไม่ได้กล่าวไว้ในคำคู่ความได้ ดังนั้น กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศสจึงได้กำหนดบทบาทอันสำคัญยิ่งนี้ให้แก่ผู้พิพากษาติดตามคดี (JME) โดยให้มีหน้าที่รวบรวมข้อมูลและเอกสารต่าง ๆ และสรุปสำนวนคดี เพื่อให้คดีอยู่ในสภาพที่พร้อมจะทำการพิจารณาชี้ขาดตัดสินคดีในชั้นของคณะผู้พิพากษา (The full court)

สำหรับอำนาจหน้าที่ของ JME พอสรุปได้ 4 ประการ⁵⁰ ดังนี้

⁴⁹ Michael Zander, *supra* note 48, p.288.

⁵⁰ ดูรายละเอียดใน วรณรัชช บุญบำรุง, "วิธีพิจารณาความแพ่งตามกฎหมายฝรั่งเศส : ตัวอย่างของกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งของประเทศซึ่งใช้ระบบ Civil Law," ใน รพี'42 คณะกรรมการเนติบัณฑิต สมัยที่ 51 สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด พิมพ์อักษร, 2542), น.124-127.

ประการแรก การรับฟังคู่ความและการประนีประนอมข้อพิพาท กล่าวคือ JME มีอำนาจที่จะรับฟังคู่ความ แต่จะต้องกระทำต่อหน้าคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง เว้นแต่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งนั้นได้รับหมายเรียกแล้วไม่มาศาล ทั้งนี้เพื่อที่ JME จะได้สอบถามและรับฟังข้อเท็จจริงจากคู่ความ เพื่อประกอบคำคู่ความและพยานเอกสาร นอกจากนี้ในระหว่างการดำเนินคดี JME อาจจะเรียกคู่ความมาศาลเพื่อไกล่เกลี่ยประนีประนอมยอมความกันได้เสมอ และหากการไกล่เกลี่ยเป็นผลสำเร็จ JME ก็จะจดถ้อยคำของคู่ความเป็นลายลักษณ์อักษร (proces-verbal) แล้วบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลงนั้น

ประการที่สอง อำนาจในการรวบรวมข้อเท็จจริงและเอกสารของคดี

ประการที่สาม การมีคำสั่งแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ ของการดำเนินกระบวนการพิจารณา เพื่อให้การพิจารณาดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและรวดเร็ว

ประการที่สี่ คำสั่งปิดการพิจารณาในชั้นรวบรวมข้อเท็จจริงและเอกสารของคดี ซึ่งศาลจะสั่งเองโดยเห็นสมควร หรืออาจมีคำสั่งโดยคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งร้องขอก็ได้ อันมีผลทำให้กระบวนการก่อนการพิจารณาคดีสิ้นสุดลง อย่างไรก็ดีในบางกรณีอาจมีการเพิกถอนคำสั่งปิดการพิจารณาดังกล่าวของ JME ได้ เช่น กรณีที่ JME หรือผู้พิพากษาในองค์คณะเจ้าของสำนวนพิจารณาเห็นว่าเหตุจำเป็นอย่างยิ่ง

อำนาจของ JME ทั้งสี่ประการข้างต้นจะเห็นได้ว่า JME มีบทบาทที่สำคัญเกี่ยวกับการค้นหาข้อเท็จจริงในคดีและแม้ว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความจะใช้วิธีการสืบพยานเป็นเครื่องมือสำหรับการค้นหาข้อเท็จจริงซึ่งมีหลายวิธีโดยแบ่งออกเป็น การสืบพยานบุคคล การสืบพยานเอกสาร การสืบพยานวัตถุ หรือแม้กระทั่งการสืบพยานผู้เชี่ยวชาญ แต่สำหรับกฎหมายวิธีพิจารณาความของฝรั่งเศสจะให้ความสำคัญกับพยานเอกสารเป็นอย่างมาก กล่าวคือ หากพยานเอกสารไม่เพียงพอที่จะทำให้ JME มั่นใจหรือเกิดความเชื่อมั่นในข้อเท็จจริงที่น่าจะเป็นไปได้ JME ก็จะนำวิธีการที่เรียกว่า “measures d’instruction” มาใช้

Measures d’instruction เป็นมาตรการหรือวิธีการต่าง ๆ ที่ช่วยให้ศาลได้รับรู้ข้อเท็จจริงสำหรับการตัดสินคดี โดยมาตรการดังกล่าวเป็นการที่ผู้ร่างกฎหมายประสงค์จะให้สอดคล้องกับหลักการทั่วไปเกี่ยวกับบทบาทของศาลและคู่ความในการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ได้มีการกำหนดเพิ่มบทบาทของศาลให้มีบทบาทในเชิงรุกมากขึ้นโดยกำหนดให้ศาลเป็นผู้ควบคุมดูแลให้การบังคับใช้มาตรการดังกล่าวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเพื่อป้องกันไม่ให้การ

ดำเนินคดีต้องล่าช้า⁵¹ ดังจะเห็นได้จากมาตรา 10 และมาตรา 143 ที่ให้ศาลมีอำนาจอย่างกว้างขวางในการที่มีคำสั่งใด ๆ เกี่ยวกับการรวบรวมข้อเท็จจริง โดยมีคำสั่งให้ใช้มาตรการใด มาตรการหนึ่งของ mesures d'instruction เมื่อศาลเห็นสมควร (ex officio)⁵² หรือศาลอาจมีคำสั่งให้ใช้มาตรการดังกล่าวตามที่คู่ความร้องขอก็ได้ เพราะฉะนั้น หากเป็นข้อเท็จจริงในคดีแล้ว ศาลสามารถมีคำสั่งให้พยานข้อเท็จจริงดังกล่าวได้ทุกเรื่อง แม้ว่าคู่ความจะไม่ได้ยกข้อเท็จจริงนั้นขึ้นมาเป็นข้อสนับสนุนหรือข้อโต้แย้งของตนโดยเฉพาะก็ตาม ทั้งนี้เพื่อช่วยให้ศาลสามารถวินิจฉัยคดีได้โดยถูกต้อง อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติของศาลนั้น ศาลจะมีคำสั่งในส่วนที่เกี่ยวกับการค้นหาข้อรวบรวมข้อเท็จจริงของคดีด้วยความระมัดระวัง นอกจากนี้ กฎหมายยังได้กำหนดข้อจำกัดในการมีคำสั่งดังกล่าวด้วย เพื่อป้องกันไม่ให้ศาลใช้อำนาจของตนไปในทางที่ทำให้สิทธิการต่อสู้คดีของคู่ความถูกระทบกระเทือนหรือเกิดความไม่เท่าเทียมกัน สำหรับมาตรการ mesures d'instruction ประกอบด้วย 4 มาตรการ⁵³ ดังนี้

1. การตรวจสอบข้อเท็จจริงโดยศาลด้วยตัวเอง

อำนาจของศาลในเรื่องนี้ต้องการจะให้ผู้พิพากษารับรู้ข้อเท็จจริงของข้อพิพาทบางประการด้วยตนเอง โดยผู้พิพากษาจะเป็นผู้ค้นหาความจริงเกี่ยวกับข้อเท็จจริงนั้น ซึ่งทำให้ผู้พิพากษาได้ทราบถึงทิศทางที่ชัดเจนของคดีโดยตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยความเห็นของผู้เชี่ยวชาญโดยมาตรการนี้มีขอบเขตกว้างกว่าการเดินทางเผชิญสืบตามกฎหมายอังกฤษ

2. การเรียกให้ตัวความมาศาลเพื่อซักถาม

มาตรการนี้จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีคำสั่งศาล หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ไม่มีหลักกฎหมายฝรั่งเศสที่กำหนดให้คู่ความในคดีแพ่งจะต้องมาปรากฏตัวต่อหน้าศาลในชั้นกระบวนการก่อนพิจารณา โดยไม่ได้รับคำสั่งอย่างเป็นทางการ ทั้งนี้เนื่องจากคู่ความสามารถมอบหมายให้ทนายความเป็นตัวแทนของตนได้ตลอดการดำเนินคดี

3. การสืบพยานบุคคล

มาตรการนี้นับว่าเป็นเรื่องที่ซับซ้อนที่สุดในกระบวนการก่อนการพิจารณา ซึ่งผู้พิพากษาจะสั่งให้มีผู้เชี่ยวชาญในเฉพาะกรณีที่มีการดำเนินคดีมีความยุ่งยากซับซ้อนหรือไม่เพียงพอที่จะทำให้ประเด็นแห่งคดีกระจ่างขึ้น คู่ความมักจะไม่ได้รับอนุญาตให้จ้างผู้เชี่ยวชาญของ

⁵¹ วรรณชัย บุญบำรุง, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 51, น.124-127.

⁵² J.A.Jolowicz, *supra note* 47, p.195.

⁵³ Charles Platto, *supra note* 28, p.112.

ตนเอง สำหรับรายงานที่ผู้เชี่ยวชาญได้จัดทำขึ้นเพื่อเสนอต่อศาลนั้นต้องประกอบด้วยความเห็นในประเด็นที่ผู้เชี่ยวชาญถูกเรียกมาให้ความรู้ความเห็นอันจะทำให้เกิดความชัดเจนมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญไม่ผูกมัดศาลที่จะต้องถือตาม

4. การสืบพยานผู้เชี่ยวชาญ

แม้ว่าผู้ร่างประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสจะไม่ค่อยให้ความสำคัญกับพยานบุคคล แต่อาจมีบางกรณีที่มีความจำเป็นต้องอาศัยพยานบุคคลในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงโดยเฉพาะอย่างยิ่งคดีที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบแพ่ง เช่น คดีละเมิด คดีฟ้องหย่า เป็นต้น ซึ่งการสืบพยานบุคคลนี้เป็นการรวบรวมข้อเท็จจริงจากบุคคลที่มีไม่ใช่ตัวคู่ความ (non-party witnesses) หรือบุคคลที่สามเท่านั้น⁵⁴ โดยผู้รวบรวมข้อเท็จจริงตามกฎหมายฝรั่งเศสคือผู้พิพากษา ทั้งนี้เพื่อที่จะได้รับรู้ข้อเท็จจริงโดยตรงตลอดจนอากัปกริยาของพยาน อันจะช่วยเป็นข้อมูลประกอบการวินิจฉัยคดีได้เป็นอย่างดีขณะที่ตามกฎหมายอังกฤษได้แก่ตัวคู่ความซึ่งหมายถึงทนายความของคู่ความนั่นเอง

สำหรับการสืบพยานบุคคลในคดีแพ่งตามกฎหมายฝรั่งเศส สามารถแบ่งได้เป็น 2 วิธีด้วยกัน⁵⁵ คือ วิธีแรก การสืบพยานบุคคลด้วยวาจา (enquête) และวิธีที่สอง การสืบพยานบุคคลโดยทำเอกสารยืนยันข้อเท็จจริง (attestations)⁵⁶ แต่ในทางปฏิบัติในคดีแพ่งและคดีพาณิชย์ของศาลฝรั่งเศสแทบจะไม่มี การสืบพยานบุคคลด้วยวาจาเลย เนื่องจากส่วนใหญ่การสืบพยานบุคคลมักจะเป็นการสืบพยานบุคคลโดยทำหนังสือยืนยันข้อเท็จจริง อย่างไรก็ตามหากพิจารณาบทบาทของศาลและคู่ความเกี่ยวกับการสืบพยานบุคคลโดยเฉพาะอย่างยิ่งการซักถามพยานซึ่งมีความสำคัญยิ่ง จะเห็นได้ว่า ผู้พิพากษาที่มีหน้าที่สืบพยานไม่ได้มีบทบาทแต่เพียงรับฟังคำให้การของพยานเท่านั้น ในทางตรงกันข้ามศาลกลับมีบทบาทสำคัญในการที่จะซักถามพยานด้วยตนเองในประเด็นต่าง ๆ ที่เห็นว่าจะช่วยให้องค์คณะผู้พิพากษาได้รับทราบข้อเท็จจริงที่จำเป็นโดยครบถ้วน หรือซักถามพยานที่คู่ความได้เสนอแนะ โดยผู้พิพากษาหรือศาลจะบอกถึงเนื้อหาสาระสำคัญของคำเบิกความของพยานแต่ละคนให้พนักงานเจ้าหน้าที่ของศาลจดลงในรายงานของพยานหลักฐานและจะอ่านบทพจนคำให้การพยานและทำการแก้ไขหรือเพิ่มเติมก่อนที่จะให้

⁵⁴ John Bell, Sophie Boyron and Simon Whittaker, *Principle of French Law*, (Oxford: Oxford University Press, 1998), p.98.

⁵⁵ *Ibid*, p.195.

⁵⁶ วรณชัย บุญบำรุง, *อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 51*, น.59-62.

พยานลงลายมือชื่อ ส่วนพยานนั้นจะให้การถึงข้อเท็จจริงที่เป็นมูลเหตุของประเด็นข้อพิพาท โดยห้ามมิให้อ่านจากบันทึกความ

2.2.2 การพิจารณาขึ้นของคณะผู้พิพากษา

การพิจารณาในขั้นนี้เป็นการเปิดโอกาสให้คู่ความได้แถลงคดีด้วยวาจา ซึ่งการโต้เถียงกันด้วยวาจาของคู่ความเป็นหลักธรรมเนียมปฏิบัติทางกฎหมายพิจารณาความแพ่งฝรั่งเศส ทำให้คู่ความสามารถโต้เถียงในประเด็นข้อพิพาทได้โดยตรง ช่วยให้ศาลทราบข้อเท็จจริงของคดีได้สะดวกกว่าการพิจารณาจากพยานเอกสารแต่เพียงอย่างเดียว และในขั้นเริ่มต้นพิจารณาในขั้นนี้ ก่อนที่จะมีการแถลงคดีของคู่ความ ยังมีระบบการรวบรวมข้อเท็จจริงโดย JME หรือผู้พิพากษาในองค์คณะซึ่งผู้พิพากษาหัวหน้าองค์คณะมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็น“le juge-rapporteur” ทำหน้าที่เสนอรายงานสรุปประเด็นแห่งคดี ปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายรวมทั้งพยานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในขั้นตอนนี้อยู่ในดุลพินิจของผู้พิพากษาหัวหน้าองค์คณะว่าจะให้มีการดำเนินการดังกล่าวหรือไม่ก็ได้ โดยรายงานนี้จะช่วยให้ผู้พิพากษาองค์คณะเข้าใจปัญหาของคดีได้ง่ายขึ้น แต่ JME ไม่สามารถที่จะแสดงความคิดเห็นของตนต่อคดีได้ (มาตรา 785) เนื่องจากกฎหมายประสงค์ที่จะให้ JME วางตัวเป็นกลาง และให้ความเห็นของ JME ซึ่งได้รับรู้ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายของคดีมา โดยตลอดนั้น อาจมีผลเป็นการชักจูงให้องค์คณะผู้พิพากษาคล้อยตามได้ ซึ่งจะทำให้มีผลเสมือนว่าความเห็นของ JME ดังกล่าวเป็นการชี้ขาดตัดสินคดีก่อนที่องค์คณะผู้พิพากษาจะได้มีคำพิพากษา

ภายหลังจากการรายงานของ JME หรือผู้พิพากษาที่ได้รับมอบหมายแล้ว ต่อไปเป็นการแถลงด้วยวาจาของทนายความของฝ่ายโจทก์จากนั้นเป็นทนายความฝ่ายจำเลย (มาตรา 440) เมื่อทนายความฝ่ายจำเลยแถลงเสร็จ ทนายความฝ่ายโจทก์ก็มีสิทธิที่จะแถลงแย้งกลับได้ และทนายความฝ่ายจำเลยมีสิทธิที่จะแถลงแย้งคำแถลงแย้งของทนายฝ่ายโจทก์ได้เช่นกัน การแถลงแย้งกันไปมาเช่นนี้สามารถกระทำไปได้เรื่อย ๆ นอกจากนี้ ผู้พิพากษาองค์คณะอาจสั่งให้ทนายความหรือตัวความอธิบายข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายเพิ่มเติมในส่วนที่ผู้พิพากษาองค์คณะเห็นว่าจำเป็นหรือให้สรุปข้อเท็จจริงในส่วนที่ยังไม่ชัดเจนได้ (มาตรา 442)

โดยปกติการแถลงคดีของคู่ความจะต้องกระทำต่อหน้าองค์คณะผู้พิพากษา แต่กระบวนการพิจารณานี้ยังอาจกระทำต่อหน้า JME หรือผู้พิพากษาที่ทำรายงานเพียงผู้เดียวก็ได้ เว้นแต่ทนายความของคู่ความจะได้คัดค้าน (มาตรา 786) ในกรณีหลัง เมื่อการพิจารณาได้เสร็จสิ้นลง ผู้พิพากษาดังกล่าวจะต้องรายงานให้องค์คณะผู้พิพากษาทราบถึงผลการพิจารณาว่าได้ข้อเท็จจริงอย่างไรบ้าง วิธีดังกล่าวนี้เป็นการเร่งรัดให้คดีเร็วขึ้น ทำให้องค์คณะผู้พิพากษาไม่ต้องเสียเวลาออก

นั่งพิจารณาเอง แต่อย่างไรก็ตาม วิธีการนี้มีผลเสียในแง่ที่ว่า ทำให้องค์คณะผู้พิพากษาที่จะทำการพิพากษาคดีไม่ได้รับรู้ข้อเท็จจริงของคดีจากการโต้เถียงของคู่ความโดยตรง

เมื่อองค์คณะผู้พิพากษาเห็นว่าข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายในคดีมีเพียงพอที่จะทำการพิพากษาคดีได้แล้ว ก็จะมีคำสั่งให้หยุดการแถลงคดี และปิดการพิจารณาในชั้นนี้ (la cloture des débats) จากนั้นคดีจะอยู่ในขั้นตอนการพิจารณาลำนวนเพื่อทำการพิพากษาคดี (mise en délibéré) ซึ่งตามปกติจะต้องใช้เวลาพอสมควรในการทำคำพิพากษา โดยผู้พิพากษาหัวหน้าองค์คณะจะเป็นผู้กำหนดวันอ่านคำพิพากษา แต่ในบางกรณีก็สามารถมีคำพิพากษาในวันเสร็จสิ้นการพิจารณาได้

ภายหลังจากที่องค์คณะผู้พิพากษาได้สั่งปิดการพิจารณาแล้ว โดยหลักคู่ความไม่สามารถที่จะยื่นเสนอข้อเท็จจริงเพิ่มเติมหรือเสนอประเด็นข้อกล่าวหาหรือข้อต่อสู้ชั้นใหม่รวมทั้งพยานเอกสารต่อศาลได้อีกแต่อย่างไรก็ตามมาตรา 445 ได้กำหนดข้อยกเว้นให้คู่ความสามารถที่จะเสนอบันทึกเพิ่มเติมได้ใน 2 กรณี คือ กรณีที่ให้โอกาสคู่ความที่จะบันทึกโต้แย้งตอบความเห็นของอัยการซึ่งได้เข้ามาเป็นคู่ความในบางคดี เช่น คดีเกี่ยวกับเด็กโดยอัยการจะเป็นผู้แถลงเป็นคนสุดท้าย หรือในกรณีที่ผู้พิพากษาหัวหน้าองค์คณะได้สั่งให้คู่ความฝ่ายหนึ่งทำบันทึกอธิบายข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเพิ่มเติม รวมทั้งอนุญาตให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งสามารถที่จะทำบันทึกแย้งคำบันทึกของคู่ความนั้นได้ จึงเห็นได้ว่ากฎหมายพยายามที่จะจำกัดขอบเขตของการทำบันทึกเพิ่มเติมของคู่ความ ไม่เปิดโอกาสให้คู่ความเสนอประเด็นข้อกล่าวหาหรือข้อต่อสู้ใหม่ นอกจากนี้กรณีอาจจะมีการเปิดการพิจารณาชั้นใหม่ได้ (la réouverture des débats) ซึ่งมีได้ในกรณีที่มีความว่าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยังไม่มีโอกาสได้อธิบายโต้แย้งคัดค้านในความชัดเจนของกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่ถูกถาม หรือในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงตัวผู้พิพากษาในองค์คณะเจ้าของสำนวน นอกจากกรณีดังกล่าวแล้ว ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะยังมีอำนาจที่จะสั่งเปิดการพิจารณาใหม่ได้ตามที่เห็นสมควร เช่น ศาลได้รับรู้ข้อเท็จจริงใหม่เพิ่มเติม ซึ่งจำเป็นที่จะต้องให้คู่ความได้แถลงอธิบายหรือโต้แย้งคัดค้าน เป็นต้น⁵⁷

⁵⁷ เฝิงอ้วง, น.130-131.

